

Damian Walczak

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

FUNDUSZ SKŁADKOWY UBEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO ROLNIKÓW – SKŁADKI I ŚWIADCZENIA

Streszczenie: Zasiłki wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie rolników wypłacane są z samowystarczalnego finansowo Funduszu Składkowego Ubezpieczenia Społecznego Rolników. Poprzez Radę Rolników fundusz ten jest administrowany przez rolników.

Liczba wypadków w gospodarstwach rolnych ulega zmniejszeniu, co skutkuje obniżeniem wydatków przeznaczonych na odszkodowania z tym związane. Niestety, osoby ubezpieczone coraz częściej chorują, co oznacza zwiększenie wydatków na zasiłki chorobowe. Liczba zasiłków macierzyńskich pozostaje na prawie niezmiennym poziomie. Wskutek zwiększenia wysokości pojedynczego świadczenia wydatki na ten cel w okresie 3 lat wzrosły o ok. 10%.

Przeciętny rolnik choruje dwukrotnie dłużej niż osoba ubezpieczona w ZUS-ie. Podobnie na 1000 osób ubezpieczonych w ubezpieczeniu społecznym rolników ma miejsce dwukrotnie więcej wypadków niż wśród ubezpieczonych w powszechnym ubezpieczeniu społecznym.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie społeczne, świadczenie chorobowe, świadczenie wypadkowe, świadczenie macierzyńskie.

1. Wstęp

Celem każdego systemu zabezpieczenia społecznego jest zapewnienie obywatelom świadczeń, które mają im zagwarantować zaspokojenie podstawowych potrzeb istotnych społecznie. Świadczenia te powinny wynikać z odpowiednich przepisów ustawowych, ich idea bowiem opiera się na solidarności społecznej. Oczywiście osoby ubezpieczone w systemie ubezpieczeń społecznych rolników również mają prawo, po spełnieniu określonych warunków, do świadczeń z tego ubezpieczenia. Świadczeniami tymi są m.in.: emerytury, renty oraz świadczenia chorobowe, wypadkowe i macierzyńskie. Świadczenia te, podobnie jak opłacane składki, są na niższym poziomie niż świadczenia z systemu powszechnego [Rajkiewicz 1979; Muszalski 2006].

Bardzo często w środkach masowego przekazu poruszana jest kwestia konieczności zreformowania (likwidacji) ubezpieczeń społecznych rolników z powodu co-

rocznych dopłat z budżetu państwa. Z tego powodu warto się przyjrzeć elementowi systemu, który działa sprawnie i ponadto jest samowystarczalny finansowo [Klimkowski 2006].

Celem artykułu jest przedstawienie świadczeń chorobowych, wypadkowych oraz macierzyńskich wypłacanych z ubezpieczenia społecznego rolników, które w całości są finansowane ze składek osób ubezpieczonych.

2. Podstawy organizacyjne Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

W ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników nie ma jednoznacznej definicji Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) w sensie formalnoprawnym. KRUS nie jest jednostką budżetową, jego wydatki bowiem nie są pokrywane bezpośrednio z budżetu państwa, nie ma również osobowości prawnej. Jest on natomiast państwową jednostką organizacyjną [Przygodzka 2006].

Funkcjonowanie Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego opiera się na czterech funduszach: posiadającym osobowość prawną Funduszu Składowym Ubezpieczenia Społecznego Rolników (tzw. fundusz składkowy) oraz trzech funduszach celowych: funduszu emerytalno-rentowym, funduszu prewencji i rehabilitacji oraz funduszu administracyjnym [Szołno-Koguc 2007; Ustawa z dnia 20 grudnia 1990...].

Jedynym funduszem samowystarczalnym finansowo jest fundusz składkowy. Składki przez niego gromadzone, łącznie z innymi przychodami (np. odsetki z lokat), w całości wystarczają na finansowanie wydatków, wśród których można wymienić przede wszystkim świadczenia z ubezpieczenia chorobowego, wypadkowego i macierzyńskiego. Wydatki tego funduszu przeznaczone są również m.in. na odpis na fundusz administracyjny (na finansowanie kosztów obsługi ubezpieczenia społecznego rolników) oraz na odpis na fundusz prewencji i rehabilitacji (którego celem jest zapobieganie wypadkom przy pracy i rolniczym chorobom zawodowym) [Walczak 2007]¹.

3. Składki i świadczenia z funduszu składkowego

Osoby ubezpieczone w KRUS-ie opłacają dwa rodzaje składek:

1) składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe stanowiące dochód funduszu emerytalno-rentowego²,

¹ Fundusz składkowy jest nie tylko samowystarczalny finansowo, ale również w pewnej części współfinansuje funkcjonowanie pozostałych funduszy KRUS-u. Ponadto fundusz ten posiada 19 nieruchomości, udziały w Towarzystwie Ubezpieczeń Wzajemnych „TUV” oraz jednego członka Rady Nadzorczej tego ubezpieczyciela.

² Wysokość tej składki wynosi 30% emerytury podstawowej (od II kwartału 2009 r. 203 zł).

2) składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie stanowiące dochód funduszu składkowego.

Wysokość składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie ustalana jest przez Radę Ubezpieczenia Społecznego Rolników (tzw. Rada Rolników) na podstawie rocznego planu finansowego funduszu składkowego, uwzględniającego jego wydatki oraz liczbę osób ubezpieczonych w danym roku. W ciągu ostatnich pięciu lat wzrosła ona z 60,00 zł na początku 2005 r. do 90,00 zł kwartalnie w II kwartale 2009 r. (tab. 1)³.

Tabela 1. Wysokość kwartalnej składki na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie w latach 2005-2009 (w zł)

Wyszczególnienie	2005				2006	2007	2008	2009	
	kwartały				kwartały	kwartały	kwartały	kwartały	
	I	II	III	IV	I-IV	I-IV	I-IV	I	II-IV
Składka na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie	60	60	72	72	72	72	78	78	90*

* W czwartym kwartale składka była naliczana miesięcznie w wysokości 30 zł.

Źródło: opracowanie na podstawie [Kwartalna Informacja Statystyczna... 2006; 2007, 2008; 2009].

Z kolei wysokość świadczeń z funduszu składkowego ustala minister właściwy do spraw rozwoju wsi⁴:

- 1) po zasięgnięciu opinii Rady Rolników – w przypadku zasiłku chorobowego⁵,
- 2) na wniosek Rady Rolników – w przypadku zasiłku macierzyńskiego,
- 3) w uzgodnieniu z Radą Rolników – w przypadku jednorazowego odszkodowania⁶.

Świadczenia chorobowe rolników są zdecydowanie niższe od kwot wypłacanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, gdzie ich wysokość zależy od wcześniej

³ W razie wystąpienia deficytu w kolejnym roku składka musi również uwzględniać pokrycie zaciągniętego kredytu na wspomniany deficyt. Rada Ubezpieczenia Społecznego Rolników jest powoływana w liczbie dwudziestu pięciu osób przez ministra właściwego do spraw rozwoju wsi spośród kandydatów (rolnicy, emeryci lub renciści) przedstawionych przez społeczno-zawodowe organizacje rolników i związki zawodowe rolników indywidualnych o charakterze ogólnopolskim [Ustawa z dnia 20 grudnia 1990...].

⁴ W pierwotnym tekście ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. wszystkie świadczenia były uzgadniane na wniosek Rady Rolników.

⁵ Zasiłek chorobowy przysługuje ubezpieczonemu, który wskutek choroby jest niezdolny do pracy nieprzerwanie przez co najmniej 30 dni (jednak nie dłużej niż przez 180 dni) [Ustawa z dnia 20 grudnia 1990... , art. 14 ust. 1 i 2].

⁶ Jednorazowe odszkodowanie ustala się dla ubezpieczonego w wysokości proporcjonalnej do określonego procentowo stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu [Ustawa z dnia 20 grudnia 1990... , art. 13 ust. 1].

otrzymywanego wynagrodzenia. Stawka za jeden dzień pobytu na zasiłku chorobowym osób ubezpieczonych w KRUS-ie w ostatnich pięciu latach wzrosła z 7 zł do 9 zł. Z kolei wysokość jednorazowego odszkodowania za każdy procent stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu wypłacana przez KRUS utrzymuje się od 2005 r. niezmiennie na poziomie 470 zł (od 1 kwietnia 2009 r. kwota ta w ZUS-ie wynosi 589 zł – przy zdecydowanie wyższych składkach) [Obwieszczenie Ministra Pracy... 2009]⁷.

Na uwagę zasługuje zasiłek macierzyński, w formie jednorazowego świadczenia z tytułu narodzin dziecka w rodzinie osoby ubezpieczonej, który wypłacany jest jedynie przez KRUS (brak takiego świadczenia w ZUS-ie). W ciągu ostatnich pięciu lat wzrósł on o 37,1% – z kwoty 1969,03 zł do 2700,40 zł od 1 marca 2009 r.⁸ Corocznie liczba zasiłków macierzyńskich pozostaje na podobnym poziomie, niewielkie jej obniżenie wynika prawdopodobnie ze zmniejszenia liczby osób ubezpieczonych w KRUS-ie (tab. 2).

Tabela 2. Liczba osób ubezpieczonych w KRUS-ie (w tys.) oraz zasiłków macierzyńskich w latach 2005-2008

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Liczba osób ubezpieczonych w KRUS-ie (w tys.)	1581,9	1615,3	1598,2	1574,4
Liczba zasiłków macierzyńskich	38 919	38 494	38 684	38 382

Źródło: jak w tab. 1.

Przeciętny ubezpieczony w KRUS-ie choruje prawie dwukrotnie dłużej niż ubezpieczony w ZUS-ie, a mianowicie ok. 23 dni. Również liczba wypadków wśród rolników, które zakończyły się przyznaniem świadczenia, mimo tendencji malejącej, jest zdecydowanie wyższa od zanotowanych w ZUS-ie (tab. 3).

W Polsce są województwa, które przodują w zakresie liczby wypadków w rolnictwie, np. kujawsko-pomorskie, lubelskie, warmińsko-mazurskie. Zdecydowanie mniej wypadków odnotowuje się w województwach: opolskim, śląskim i dolnośląskim⁹. Przedstawienie liczby wypadków w poszczególnych województwach pozwala określić te, do których należy w większym zakresie adresować środki z funduszu prewencji i rehabilitacji (tab. 4).

⁷ Pracodawca z sekcji A Polskiej Klasyfikacji Działalności (Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo) od osoby zarabiającej brutto 1276 zł (minimalne wynagrodzenie w 2009 r.), na samo ubezpieczenie wypadkowe opłaca miesięcznie 32,28 zł.

⁸ Należy jednak podkreślić, że osoby ubezpieczone w KRUS-ie nie mają prawa do urlopu macierzyńskiego w okresie poporodowym oraz do urlopu wychowawczego.

⁹ Analiza przyczyn zróżnicowania geograficznego wypadków znajduje się poza tematem niniejszego artykułu.

Tabela 3. Absencja chorobowa (liczba dni w tys.), liczba wypadków związanych z przyznaniem jednorazowego odszkodowania, liczba dni absencji chorobowej na jednego ubezpieczonego oraz liczba wypadków związanych z przyznaniem jednorazowego odszkodowania na 1000 ubezpieczonych w KRUS-ie i ZUS-ie

Rok	Absencja chorobowa (liczba dni w tys.)		Liczba dni absencji chorobowej na jednego ubezpieczonego		Liczba wypadków związanych z przyznaniem jednorazowego odszkodowania*		Liczba wypadków związanych z przyznaniem jednorazowego odszkodowania na 1000 ubezpieczonych	
	KRUS	ZUS	KRUS	ZUS	KRUS	ZUS	KRUS	ZUS
2005	35 472	161 132	22,4	12,3	20 869	69 900	13,2	5,3
2006	36 567	161 317	22,6	12,1	20 651	79 700	12,8	6,0
2007	35 610	169 343	22,3	12,0	18 723	81 000	11,7	5,8
2008	36 591	194 407	23,2	13,7	17 956	84 100	11,3	5,9

* W przypadku ZUS-u – liczba orzeczeń powypadkowych ustalających uszczerbek na zdrowiu na 1000 ubezpieczonych.

Źródło: jak w tab. 1 oraz [*Ważniejsze informacje...* 2006; 2007; 2008; *Informacja o świadczeniach...* 2009], informacja od rzecznika ZUS-u.

Tabela 4. Wypadki związane z przyznaniem jednorazowego odszkodowania według województw w latach 2005-2008 na 1000 ubezpieczonych

Województwo	2005	2006	2007	2008
Dolnośląskie	9,1	11,0	8,2	8,7
Kujawsko-pomorskie	17,3	16,8	15,1	13,3
Lubelskie	16,5	15,9	15,0	15,0
Lubuskie	12,6	15,1	11,2	9,2
Łódzkie	14,4	14,1	11,8	11,5
Małopolskie	9,7	9,3	9,2	9,0
Mazowieckie	12,1	10,5	9,9	9,4
Opolskie	7,6	7,6	6,9	7,5
Podkarpackie	12,6	12,1	11,5	11,3
Podlaskie	16,0	15,8	12,9	13,8
Pomorskie	15,1	14,3	12,6	10,6
Śląskie	8,5	8,9	8,4	9,2
Świętokrzyskie	12,6	11,3	11,4	10,0
Warmińsko-mazurskie	19,4	20,0	16,7	15,9
Wielkopolskie	12,4	12,6	12,5	12,0
Zachodniopomorskie	10,7	9,0	7,9	9,7
Kraj ogółem	13,2	12,8	11,7	11,3

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 5. Wydatki na świadczenia powypadkowe, macierzyńskie i chorobowe w latach 2005-2008 (w zł)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008
Wyплаты ogółem z tytułu odszkodowań powypadkowych	75 550 416	71 897 360	64 168 330	62 075 000
Wyплаты ogółem z tytułu zasiłków macierzyńskich	75 658 956	78 735 965	80 309 204	83 705 600
Wyплаты ogółem z tytułu zasiłków chorobowych	249 330 021	255 986 162	264 772 162	310 444 796
Ogółem	400 539 393	406 619 487	409 249 696	456 225 396

Źródło: jak w tab. 1.

Liczba wypadków zmniejsza się, zmniejszeniu ulega również wartość pojedynczego odszkodowania, które spadło z kwoty 3569,59 zł w 2005 r. do 3429,37 zł w 2008 r. W związku z tym wypłata ogółem z tytułu odszkodowań powypadkowych z roku na rok jest również coraz mniejsza. Wypłaty te w latach 2005-2008 zmniejszyły się o 13,5 mln zł, co może świadczyć o właściwej prewencji ze strony KRUS-u i/lub lepszym stanie maszyn rolniczych¹⁰. Ze względu na zwiększenie wysokości zasiłku macierzyńskiego w okresie 3 lat wydatki z tytułu tego zasiłku wzrosły o 8 mln zł. W największym zakresie, zarówno ze względu na wzrost liczby dni zachorowań, jak i na wzrost zasiłku za 1 dzień niezdolności do pracy, wzrosły o ok. 61 mln zł wydatki ogółem z tytułu zasiłków chorobowych (tab. 5).

4. Podsumowanie

Część systemu ubezpieczeń społecznych rolników dotycząca świadczeń wypadkowych, chorobowych i macierzyńskich jest samowystarczalna finansowo (fundusz składowy). To sami rolnicy, poprzez Radę Rolników, współdecydują o wysokości składek i obowiązujących świadczeń.

W największym zakresie osoby ubezpieczone korzystają z zasiłków chorobowych, które stanowią ok. 68% wszystkich wydatków na świadczenia. Osoby ubezpieczone w KRUS-ie, jako jedyna grupa społeczna, mają prawo do zasiłku macierzyńskiego z tytułu narodzin dziecka. Niestety, nie mogą korzystać z urlopu macierzyńskiego w okresie poporodowym oraz z urlopu wychowawczego.

Pomimo niskiej kwoty składki, uiszczanej przez ubezpieczonych w KRUS-ie, jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku z funduszu składowego jest na niewiele niższym poziomie od odszkodowania wypłacanego przez ZUS.

Reasumując, należy podkreślić, że ubezpieczenia wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie, funkcjonujące w ramach KRUS-u, świadczą o sprawności działania

¹⁰ Najwięcej wypadków w rolnictwie jest związanych z obsługą maszyn.

funduszu składkowego. Podejmując dyskusję o reformie KRUS-u, warto zwrócić uwagę na ten fundusz, który jest samowystarczalny finansowo i częściowo zarządzany przez samych zainteresowanych.

Literatura

- Informacja o świadczeniach pieniężnych z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz o niektórych świadczeniach z zabezpieczenia społecznego*, ZUS, Warszawa 2009.
- Klimkowski C., *Stan obecny i perspektywy ubezpieczenia społecznego rolników*, IERIGŻ, Warszawa 2006.
- Kwartalna Informacja Statystyczna IV kwartał 2005 r., KRUS, Warszawa 2006.
- Kwartalna Informacja Statystyczna IV kwartał 2006 r., KRUS, Warszawa 2007.
- Kwartalna Informacja Statystyczna IV kwartał 2007 r., KRUS, Warszawa 2008.
- Kwartalna Informacja Statystyczna IV kwartał 2008 r., KRUS, Warszawa 2009.
- Muszalski W., *Prawo socjalne*, PWN, Warszawa 2006.
- Obwieszczenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 20 lutego 2009 r. w sprawie wysokości kwot jednorazowych odszkodowań z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, MP 2009, nr 12, poz. 149.
- Przygodzka R., *Fiskalne instrumenty wspierania rozwoju rolnictwa: przyczyny stosowania, mechanizmy i skutki*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.
- Rajkiewicz A., *Zabezpieczenie społeczne, ubezpieczenia i uzupełniające świadczenia socjalne*, [w:] *Polityka społeczna*, red. A. Rajkiewicz, PWE, Warszawa 1979.
- Szołno-Koguc J., *Funkcjonowanie funduszy celowych w Polsce w świetle zasad racjonalnego gospodarowania środkami publicznymi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007.
- Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, tekst jednolity, DzU 2008, nr 50, poz. 291 z późn. zm.
- Walczak D., *Źródła finansowania ubezpieczeń społecznych rolników w Polsce*, [w:] *Finanse i rachunkowość wobec wyzwań procesów globalizacyjnych*, red. J. Głuchowski, J. Patyk, S. Sojak, Wyższa Szkoła Bankowa, Toruń 2007.
- Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych (Fundusz Ubezpieczeń Społecznych) 2005 r.*, ZUS, Warszawa 2006.
- Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych (Fundusz Ubezpieczeń Społecznych) 2006 r.*, ZUS, Warszawa 2007.
- Ważniejsze informacje z zakresu ubezpieczeń społecznych 2007 r.*, ZUS, Warszawa 2008.

CONTRIBUTION FUND OF THE FARMERS SOCIAL INSURANCE – CONTRIBUTIONS AND BENEFITS

Summary: Accident, health and maternity benefits are paid to farmers from financially self-sufficient Contribution Fund of the Farmers Social Insurance. This fund is managed by farmers through the Council of Farmers.

The number of accidents on farms has fallen down, resulting in the reduction of costs of compensations. Unfortunately, more and more policy holders are falling ill, which means the cost of health benefits is rising. The number of maternity benefits paid out stays almost unchanged. As a result of the rise of a single benefit element, the related cost has gone up by around 10% during the last 3 years.

An average farmer stays ill two times longer than a social security (ZUS) policy holder. Similarly, for each 1000 policy holders in the social insurance of farmers, the number of accidents is double as compared to universal social insurance policy holders.